

Lino Veljak

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
veljak@yahoo.com

Ibn Haldun i Vico

O mediteranskom utemeljenju cikličkog poimanja povijesti

Sažetak

U ovom radu razmatraju se i uspoređuju koncepcije filozofije povijesti što su ih razvili Ibn Haldun i Vico. Dvojica utemeljitelja filozofije povijesti živjeli su i poučavali na dvije mediteranske obale. Pitanje na koje se pokušava dati odgovor odnosi se na narav odnosa između Ibn Haldunove i Vicove mediteranske provenijencije i njihovih cikličkih filozofijskih teorija povijesti.

Ključne riječi

Ibn Haldun, Giambattista Vico, povijest, pesimistička antropologija, ciklička koncepcija povijesti

Razrješavanje sporova oko toga tko se može smatrati utemeljiteljem filozofije povijesti i kada se filozofija povijesti javlja ovise o odgovoru na dva pitanja:

1. *Što je to povijest?*
2. *Što je to filozofija povijesti?*

Ako na prvo pitanje odgovorimo na temelju klasičnog razlikovanja između *res gestae* (realno historijsko zbivanje, ono što se dogodilo ili što se još uvijek događa) i *historia rerum gestarum* (pisana historija ili povjesnica, izvješće o tomu što se događalo i dogodilo ili se pak još uvijek događa), onda se počeci filozofije povijesti moraju tražiti među onim mislocima koji su tematizirali fenomen ljudskog opstanka u vremenu.¹ Ako pak na to pitanje odgovorimo na temelju Fichteova, Schellingova i Hegelova razlikovanja između *Geschichte* (povijest) i *Historie* (povjesnica ili historija), utemeljitelje filozofije povijesti morat ćemo tražiti u kasnijim razdobljima.²

Ako na drugo pitanje odgovorimo tako što ćemo svaki sustavniji filozofijski pristup fenomenu povijesti i povijesnosti proglasiti dokazom da je filozofija povijesti tu na djelu, onda ćemo, posebice ukoliko smo prihvatili prvi model kriterija povijesti, utemeljitelje filozofije povijesti tražiti među mislocima

1

Među našim se filozofima za takav pristup opredijelio Predrag Vranicki, koji preteče (pa u nekom smislu i utemeljitelje) filozofije povijesti vidi u Demokritu, Protagori i Platonu (usp. *Filozofija historije I*, Golden marketing, Zagreb 2001., posebno str. 33–50).

2

Takav pristup u osobito jednoznačnom obliku obilježava misao Milana Kangrge, prema kojemu ne samo što Grci ne znaju za povijest, već se povijest i ontologija međusobno isključuju, iz čega slijedi neodrživost bilo kakve filozofije povijesti; moguća je tek filozofija historije (usp. *Praksa-vrijeme-svijet*, Nolit, Beograd 1984., posebno str. 359).

poput Polibija, Tita Lukrecija Kara i Aurelija Augustina, dakle, među onima koji su problematizirali logiku povijesnog događanja i/ili smisao povijesti. Prigovor na račun prve dvojice mogao bi se sastojati u tomu što je stupanj sistematičnosti njihova filozofijskog (a ne tek historiografskog itd.) tematiziranja povijesti isuviše nedostatan da bi ih se moglo proglasiti utemeljiteljima, pa bi im se mogao priznati častan status preteča. Prigovor na račun proglašavanja Augustina utemeljiteljem filozofije povijesti mogao bi se postaviti na temelju uvida u motivaciju i karakter njegove *Države Božje*, djela koje je pisano ponajprije s apologetskim intencijama; ukoliko bismo usvojili taj prigovor, Augustinu bi se mogao pripisati status utemeljitelja teologije povijesti te priznati da u njegovu opusu (imajući u vidu filozofijsku argumentaciju kojom se služi) ima relevantnih elemenata filozofijskog pristupa povijesti – i njemu bi u tom slučaju pripao status predšasnika filozofije povijesti.³

No, ako na pitanje o tomu što je to filozofija povijesti odgovorimo tako što ćemo ustvrditi da je to jedna posebna disciplina koja za svoj predmet ima pitanja što se odnose na ljudsku povijest,⁴ onda ćemo njezine utemeljitelje morati tražiti u kasnijim razdobljima, negdje između Giambattiste Vica i Johanna Gottfrieda Herdera.⁵ Na to se nadovezuje i sustavno potcjenjivanje mediteranske misli svojstveno znatnom dijelu akademijskog pogona u anglosaksonsko-germanskom svijetu.⁶

Kako god bilo, ako je filozofija povijesti uopće moguća, među njezine utemeljitelje (ili makar među ozbiljne kandidate za utemeljitelje) spada napuljski filozof iz ranog 18. stoljeća Vico; ako filozofija povijesti nije moguća, onda ipak nema spora da spada među utemeljitelje ili preteče filozofije historije. A kad smo već kod Vica, ne želimo li prakticirati ekskluzivni eurocentrizam, ne možemo mimoći ni sjevernoafričkoga arapskog mislioca iz 14. stoljeća Ibn Halduna,⁷ budući da on udovoljava svim kriterijima da bude priznat kao utemeljitelj filozofije povijesti kojima udovoljava Vico.⁸

Grčko poimanje povijesti (a o njemu se može govoriti čak i ako se prihvati pretpostavka da Grci ne znaju za povijest, jedino što se u tom slučaju pojam 'povijest' mora nadomjestiti nekim prikladnijim pojmom, primjerice 'historijom') utemeljeno je na razumijevanju ljudskih dogodovština kao organskog dijela općega kozmičkog zbivanja: kao što nebeska tjelesa po njima imanenentnim kozmičkim zakonima kruže svojim putanjama, kao što dan smjenjuje noć, kao što proljeće slijedi nakon zime da bi bilo nadomješteno ljetom pa jeseni, kao što svaka biljka i svaka životinja imaju svoj vegetativni odnosni životni ciklus, i kao što se ciklički zbiva ljudski život (Sfingina zagonetka!), tako se i ljudske zajednice podvrgavaju ciklusu rasta, dosezanja vrhunca, stagnacije i nužnog propadanja.⁹ Izuzmemo li specifičnu Augustinovu teologiju povijesti, obilježenu idejom napretka kao povratka izgubljenom zajedništvu, cjelokupno je filozofijsko propitivanje povijesti gotovo bezostatno u znaku afirmacije cikličke koncepcije povijesnog događanja, i ta apsolutna dominacija cikličke koncepcije traje sve do postrenesansne seobe filozofije na Sjever i do obrata što ga je u sklopu te seobe izvršio Francis Bacon.

Ibn Haldun nipošto nije iznimka. No, on je prvi mislilac koji je sustavno elaborirao filozofijskopovijesnu koncepciju cikličkog kretanja. Možda je upravo ovaj arapski mislilac onaj kojega bismo s najvećim pravom mogli odrediti kao pravog utemeljitelja filozofije povijesti u užem (dakle i disciplinarnom) smislu riječi. On ne samo što elaborira kriterije i metode valjane rekonstrukcije minulih zbivanja, nego postavlja zadaću da otkrije zakonomjernosti i uzroke povijesti ljudskog roda, a realizaciju te zadaće utemeljuje upravo u filozofiji.¹⁰ Ljudi su tvorci povijesti, a sama se povijest daje definirati kao

proces razvijanja ljudskih zajednica odnosno, uzeta u cjelini, kao procesu- alnost razvitka ljudskog društva (*'umran al-bešeri*), koji ide od prvobitnih oblika nomadskih zajednica (*'umran al-bedewija*) do sjedilačkoga, urbanog i uljuđenog načina života (*'umran al-hadarija*), što je cilj kojemu one primitivne zajednice teže. Međutim, bilo bi pogrešno izvesti zaključak prema kojemu bi Ibn Haldun zastupao koncepciju povijesti kao napredovanja. Poput

3

Usp. Goulven Madec, *Saint Augustin et la philosophie. Notes critiques*, Institut d'études augustiniennes, Paris 1996., te Peter Seele, *Philosophie der Epochenschwelle – Augustin zwischen Antike und Mittelalter*, Walter De Gruyter, Berlin/New York 2008.

4

Takvo, akademski uobičajeno, poimanje filozofije povijesti zastupa, primjerice, Lorenz Bruno Puntel (usp. *Struktur und Sein. Ein Theorierahmen für eine systematische Philosophie*, Mohr Siebeck, Tübingen 2006., str. 432 i dalje).

5

S Herderom kao kandidatom za pravog utemeljitelja filozofije povijesti po prvi je puta u raspravu o počecima filozofije povijesti uveden jedan nemediteranski, sjevernjački mislilac. Dakako, činjenica da su dosad u razmatranju pitanja o utemeljenju filozofije povijesti figurirali isključivo Mediteranci nije slučajna (kao što nije slučajno da se tu ne javljaju nikakve Mediteranke), ona ovisi o korijenima europske (i svjetske filozofije). A upitno je u kojoj bi se mjeri uobičajeno nje- mačko-britansko označavanje Herdera kao pravog utemeljitelja filozofije povijesti mog- lo povezivati s intelektualnom arogancijom kakva se očituje u ignoriranju i marginalizi- ranju rubnih područja Europe, a u još višem stupnju u ignoriranju i podcjenjivanju Medi- terana. Afirmativan odgovor na to pitanje ne bi, međutim, smio zanemariti i automargina- lizaciju Mediterana i mediteranske filozofije, kulture itd. – dakle, da parafraziramo Kanta, samoskrivljenu senilnost.

6

Kao ilustrativan primjer može poslužiti opsežna knjiga pregledno-udžbeničkog tipa posvećena problemu istine u povijesti koju je napisao ugledni historičar Oscar Handlin, *Truth in History*, The Belknap Press of HUP, Cambridge (MA) – London 1979. Na 437 stranica nijednom se ne spominju ni Ibn Haldun ni Vico (a ako bismo izuzeli Aristotela, Platona, Plutarha i B. Crocea, koji se spomi- nju po jednom, dvaput ili najviše triput, koli- ko se, primjerice, spominje i Richard Nixon, onda je jasno da će čitatelj te knjige izvesti zaključak kako je doprinos mediteranskih mislilaca problematiziranju povijesne istine ili istine u povijesti bio posve zanemariv).

7

Pravim (i punim) imenom Walī ad-Dīn Abd ar-Raḫmān ibn Muḫammad ibn Muḫammad ibn Abī Bakr Muḫammad ibn al-Ḥasan, Ibn Haldun predstavlja jednu originalnu pojavu kasnosrednjovjekovne arapske filozofije, teol- ogije i pravnih znanosti. Europa ga je upo- znala srazmjerno kasno, a za detaljnije infor- macije upućujemo na djela Daniela Bućana *Realistički racionalizam Ibn Halduna*, JAZU, Zagreb 1976. (knjizi je priložen i autorov prijevod odabranih dijelova najznačajnijega Ibn Haldunova spisa *Muḫaddima*, a taj se naslov može prevesti kao *Uvod ili Prolegomena*) te Enesa Karića *Uvod u čitanje Al-Muḫaddime*, El-Kalem, Sarajevo 2008. Za tematiku Ibn Haldunove filozofije povijesti značajni su ta- kođer i članci Hasana Sušića »Odnos historije i nauke o društvu u Ibn Haldunovoj prolego- meni«, *Sociologija* 2 (1970) te »Metodološke pretpostavke historije u djelu Ibn Halduna«, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 18–19 (1973). O filozofiji Ibn Halduna usp. također Aziz Al-Azmeh, *Ibn Khaldun. A Reinterpretation*, Routledge, New York 1982.; Yves Lacoste, *Ibn Khaldoun. Naissance de l'Histoire. Passé du tiers monde*, La Découverte, Paris 1998.; Krzysztof Pomian, *Ibn Khaldūn au prisme de l'Occident*, éd. Gallimard, Paris 2006.; José Luis Garrot (ur.), *Miradas Españolas sobre Ibn Jaldūn*, Editorial Edisaf, Madrid 2008.

8

Klasičnu relevantnu argumentaciju u tom smislu daje među ostalima Muhsin Mahdi (usp. *Ibn Khaldūn's Philosophy of History. A Study in the Philosophy Foundation of the Science of Culture*, Allen and Unwin, London 1957.).

9

U antičkoj filozofiji u tom pogledu imamo veoma rijetke iznimke: Tit Lukrecije Kar je jedan od malobrojnih mislilaca koji – posred- stvom svojega pojma *progressio* – iskazuje sklonost linearnom (a ne cikličkom) razumi- jevanju povijesti, pri čemu se to razumijeva- nje temelji na vjerovanju u postupno napredo- vanje znanosti (usp. Robert Nisbet, *History of the Idea of Progress*, Basic Books, New York 1980., str. 36 i dalje).

10

Ibn Haldun je u tom pogledu izričit. Povijest je po njemu duboko ukorijenjena u filozofiji, pa se stoga logika povijesnog zbivanja i mora filozofijski utemeljiti (usp. Ibn Haldun, *Iz Mukaddime*, JAZU, Zagreb 1976., str. 61).

Grka, povijest podliježe onim istim zakonomjernostima koje važe u drugim područjima zbiljnosti: nakon dosezanja vrhunca, slijede stagnacija i propast. Kad neka civilizacija (»grad«) dosegne visok stupanj razvijenosti, nagomilano bogatstvo rezultira stvaranjem novih rafiniranih materijalnih potreba, neumjerenošću i skupoćom, ili, kako on to formulira:

»Rastu troškovi civiliziranih stanovnika te umjerenost zamjenjuju rasipnošću. U tome ne znaju granica budući da su njima ovladali utjecaj navika i njihova neumjerenost, te troše svu stečevinu i jedan za drugim padaju u nuždu i bijedu i sasvim osiromaše. Sve je manje onih koji traže trgovačku robu, tržnice su pune robe koja nema prođe i stanje u gradu postaje sve gore i gore. Uzrok je svemu tome zloraba civiliziranosti i obilja. A to se loše stanje širi na sve u gradu, na tržište i na čitav 'umran toga grada.«¹¹

Konačan je rezultat zaustavljanje cjelokupnog života dotične zajednice i propast države. Moralna dekadencija koja započinje na vrhuncu procvata neke civilizacije antropologijski je determinirana: živeći u oskudici, nomadi razvijaju nagon preživljavanja, plemensku solidarnost, marljivost, požrtvovnost, zadovoljavaju se s malim, da bi njihovi potomci živeći u obilju prepustili raskoši i svakoj vrsti izopačenosti. Na ruševinama propale civilizacije novi vitalni nomadi započinju nov ciklus, koji će dovesti do blagostanja i sljedstvene dekadencije, moralnog a potom i faktičkog rasula. Na taj način Ibn Haldun svojom pesimističkom antropologijom objašnjava temeljnu zakonomjernost povijesnog razvitka, koja se očituje u nužnom slijedu oskudice, obilja, rasipništva i propasti.

Nije dokumentiran izravan utjecaj Ibn Halduna na Vica, ali isuviše je visok stupanj podudarnosti (posebice u pogledu primjene pesimističke antropologije u svrhe objašnjenja logike povijesnog događanja) a da bi se smjelo tvrditi kako je tu riječ o čistoj slučajnosti.

Barokni napuljski filozof svojim je glavnim djelom *Nova znanost*¹² utemeljio europsku filozofiju povijesti u užem smislu riječi. Koliko je god njegovo djelo do druge polovice 20. stoljeća bilo zanimljivo tek istraživačima talijanske filozofijske baštine, dakle na svjetskom planu zanemareno i nepoznato (iako su na njegovu relevantnost upozoravali Herder, Hegel i Marx), danas vlada relativna suglasnost o utemeljujućem karakteru *Nove znanosti* s obzirom na disciplinarno pojmljenu filozofiju povijesti.¹³ Poput Ibn Halduna, i Vico smatra povijest (koja rezultira stvaranjem »uljudenog svijeta nacija«) ljudskim djelom (na temelju čega će izvesti svoj epistemologijski obrat u odnosu na Descartesa: budući da uistinu možemo spoznati samo ono što smo sami napravili – *verum et factum converuntur!* – besmisleno je pokušavati da se *clare et distincte* spozna priroda, koju je stvorio Bog, već se spoznaja mora ograničiti na povijest, koja je naše, ljudsko djelo)¹⁴ te jednako kao i njegov preteča s druge obale Mediterana hoće istraživanje i promišljanje povijesti utemeljiti na filozofiji. Kao što Descartes na zahtjevu za jasnoćom i razgovijetnošću (koji ne proizlazi ni iz tradicije, niti se temelji na pukom zdravom razumu, a ponajmanje na samoj egzaktnoj znanosti, već je po svom karakteru plod filozofijske spekulacije) hoće utemeljiti novovjekovnu znanost o prirodi, tako i Vico upravo na filozofiji i iz filozofije želi utemeljiti znanost povijesti. Ljudi su kroz povijest tvorcii civilizacije, a u povijesti se verificira načelo *verum ipsum factum*, čime se oblikuje nova znanost, znanost (o) povijesti, čija će istinsna vrijednost biti ekvivalentna istinosnosti matematike (ali neće biti beživotna i apstraktna poput matematike).

Ni za Vica (kao ni za Ibn Halduna) povijest nije skup slučajnih i kaotičnih zbivanja, već je podvrgnuta logici trofaznog ritma razvitka svakog naroda, svake države, svake civilizacije, čija je temeljna formula *storia eterna ideale* (vječna idealna povijest). Za razliku od kasnije Hegelove trofaznosti povijes-

nog kretanja (koja predstavlja formu nezaustavljiva, nepovratna dijalektičkog napredovanja), Vicova trofaznost sadrži u sebi snažno iskazan moment cikličnosti. Taj moment dolazi do izražaja, primjerice, u sljedećoj Vicovoj formulaciji:

»Na temelju bezbrojnih mjesta u cijelom ovom djelu i u vezi s bezbroj predmeta gdje se do sada pojedinačno zamjećivalo da se čudesnom prikladnošću podudaraju prvobitna barbarska vremena i novonadošla barbarska vremena, moguće je lako primijetiti ponavljanje ljudskih stvari prilikom preporoda nacija.«¹⁵

To je ponavljanje uvjetovano ljudskom prirodom, uvjetovano je time što ih sama ljudska narav navodi na to da čine ono što je nužno, a kad je nužnost zadovoljena, prepuštaju se raskoši i rasipništvu, što dovodi do propadanja. Dakle, i kod Vica je, jednako kao i kod Ibn Halduna, na djelu pesimistička antropologija, koja proizlazi iz shvaćanja prema kojemu je ljudska priroda bitno determinirana istočnim grijehom, a upravo je njome uvjetovan i ciklički karakter poimanja povijesti.¹⁶

11

Isto, str. 105.

12

Pun naslov djela glasi *Principi di scienza nova d'intorno alla comune natura delle nazioni* (Načela nove znanosti o zajedničkoj prirodi nacija). Usp. hrvatski prijevod Tatjane Vujasinović i Sanje Roić: *Giambattista Vico, Načela nove znanosti: o zajedničkoj prirodi nacija*, Naprijed, Zagreb 1982.

13

Usp. npr. Isaiah Berlin, *Vico and Herder: Two Studies in the History of Ideas*, Hogarth, London 1976.; Peter Burke, *Vico*, Wagenbach, Berlin 2001.; te Stefanie Woidich, *Vico und die Hermeneutik: Eine Rezeptionsgeschichtliche Annäherung*, Königshausen & Neumann, Würzburg 2007. Kod nas je – premda s naglaskom na književnoteorijsku, poetičku i retoričku, a ne na povijesnofilozofijsku dimenziju Vicova opusa – odlučujući doprinos aktualizaciji Vicove filozofije dala Sanja Roić (usp. *Giambattista Vico: Književnost, retorika, poetika*, HFD, Zagreb 1990. i osobito *Filozof u zrcalu: Ogledi o Giambattisti Vico*, HFD, Zagreb 1996.). U dimenziji filozofijskog promišljanja povijesti trebalo bi svakako – uz već navedenoga Predraga Vranickog – spomenuti i Milana Kangrgu (*Praksa-vrijeme-svijet*, Nolit, Beograd 1984.) te Antu Pažanina (*Um i povijest*, HFD, Zagreb 1992.) kao one domaće autore koji su Vica uveli u raspravu na polju filozofije povijesti. Dok Pažanin na temelju njemačkih izvora (prije svega Löwitha i osobito Hölslea) pronalazi u Vicovoj novoj znanosti uvid u »zbijsku povijesnost ljudske prirode« (nav. djelo, str. 152), dotle Kangrga – komentirajući poznato Marxovo pozivanje na Vica, a polazeći od svojega načelnog opovrgavanja povijesnosti u bilo kojoj mogućoj inačici filozofije povijesti – u Vico vidi filozofa koji »još nije istinski ni dospio do praga (čovjekove realne) historije, a kamoli do pojma povijesti« (nav. djelo, str. 443.). Zanimljivi

vo je da Vanja Sutlić tumači pojam Hegelove *Enciklopedije* »vođenje u krugu« kao varijaciju Vicove izreke prema kojoj stvari u krugu imaju ono što nemaju u konačnosti (usp. *Uvod u povijesno mišljenje*, Demetra, Zagreb 1994., str. 8–9).

14

Descartesovu *cogitu* Vico suprotstavlja jedinu ljudsku izvjesnost: »No u toj posve mračnoj noći koja obavlja prvobitnu najudaljeniju drevnost, pojavljuje se vječno i nezalazeće svjetlo istine u koju se nikako ne može posumnjati, a to je da su ovaj uljudeni svijet zasigurno stvorili ljudi, pa za njega mogu i moraju biti otkrivena načela u promjenama koje su svojstvene samom našem ljudskom umu. Svatko tko o tome razmišlja mora se začuditi kako su filozofi ozbiljno nastojali spoznati taj prirodni svijet – koji međutim poznaje samo Bog, jer ga je on stvorio – zanemarujući razmišljanje o ovom svijetu nacija ili uljudenom svijetu, koji su ljudi mogli spoznati, jer su ga sami stvorili.« (*Načela nove znanosti*, nav. djelo, str. 222.)

15

Isto, str. 167. Na ciklički karakter Vicova poimanja »prirode stvari« upozorava i Lia Formigari (usp. *Introduzione alla filosofia delle lingue*, Laterza, Roma – Bari 2007., str. 25).

16

Na pesimistički karakter Vicova poimanja ljudske prirode te na srodnost Vicove antropologije onoj koju eleborira Thomas Hobbes (što je – zajedno s još nekim momentima podudarnosti – svojedobno navelo Nicolu Badalonija da se zapita nije li Vicova filozofija u nekom smislu reprodukcija Hobbesove filozofije) dokumentirano upućuje i Franco Ratto (usp. *Materiali per un confronto: Hobbes–Vico*, Guerra, Perugia 2000., osobito str. 17 i dalje).

Tek će optimistička antropologija zasnovana na vjerovanju u mogućnost ljudskog samousavršavanja, koju će osobito snažno afirmirati prosvjetiteljstvo, dovesti do progresističkih konfiguracija i njihove dominacije u filozofiji povijesti – dovest će do gotovo sveopće vjere u nezaustavljiv napredak ljudskog roda, kako onih inačica tih vjerovanja koje će se utemeljiti na vjeri u razum i u primjenu znanosti u svrhe poboljšavanja i usavršavanja ljudskog života i samoga ljudskog bića (Condorcet i drugi), tako i onih utemeljenih na uvidu u um kao ono prirodno obilježje ljudskoga roda koje navodi čovječanstvo na moralno, političko i svako drugo napredovanje (Kant, Herder itd.).

Sve će se to zbivati daleko od Mediterana i događat će se mimo (ne samo u filozofijskom pogledu stagnantnih) sredozemnih obala, kako one afričke tako i europske, jedne koja osjeća posljedice nametanja rigidne varijante islama, druge koja osjeća učinke protureformacije. Vjera u napredak trijumfira na sjeveru, europski jug marginalno participira u njezinu obistinjavanju; o sjeveru Afrike da i ne govorimo...

U međuvremenu je, međutim, zahvaljujući uvidima u dvoznačan karakter započetog obistinjavanja nade što su je gajili vjernici napretka, to vjerovanje kako bi napredak mogao razriješiti sve ljudske probleme razotkriveno kao iluzija, u svakom slučaju kao jedno praznovjerje koje ne vodi računa o naličju progressa čovječanstva.¹⁷ Istina, to otrježnjenje nije rezultiralo time da bi se cikličke koncepcije povijesti nametnule kao alternativa neumjerenim i neutemeljenim nadama sadržanima u spomenutom praznovjerju. No, ono rezultira preispitivanjem vrijednosti donedavno olako otpisivanih cikličkih koncepcija – i nije slučajno da su i Vico i Ibn Haldun danas iznova (intenzivnije no ikad) predmetom diskusije. Karakter njihovih poimanja povijesti vjerojatno se više nikad neće smjeti redukcionistički objasniti mediteranskom stagnantnošću, a ako se ideja metafizičkog tumačenja povijesti i neće moći uspostaviti kao dominantan model poimanja povijesnosti povijesti, Ibn Haldunovova i Vico-va koncepcija povijesti (ili ono što im je zajedničko) moći će poslužiti kao kritički korektiv propalom radikalnom optimizmu ili makar kao dokaz da su neki mislioci minulih vremena anticipirali neke od antinomija s kojima se mi današnji srećemo. A je li baš slučajno što su oni živjeli i djelovali na Mediteranu – to je jedno drugo pitanje, koje, čini se, ipak ne pogađa meritum stvari.

Lino Veljak

Ibn Chaldun und Vico

Zur mediterranischen Begründung der Geschichtsphilosophie

Zusammenfassung

In diesem Aufsatz werden die geschichtsphilosophischen Konzeptionen von Ibn Chaldun und Vico nachgedacht und kompariert. Diese Begründer der Geschichtsphilosophie lebten und lehrten auf zwei gegenüberstehenden mediterranischen Küsten. Es wird die Frage um die Natur des Verhältnisses zwischen ihrer mediterraneanischen Herkunft und die zyklischen philosophischen Geschichtstheorien gestellt.

Schlüsselwörter

Ibn Chaldun, Giambattista Vico, Geschichte, pessimistische Anthropologie, zyklische Geschichtsauffassung

¹⁷

Za opsežniju argumentaciju usp. Lino Veljak, »Uspón i kriza ideje napretka«, *Helios* 1 (1998), str. 35 i dalje.